

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางพัฒนาการปฏิบัติงานตามกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดตาก มีแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้มากมาย ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบและแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการและการวางแผน
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาและกระบวนการวางแผนพัฒนา
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล
 - 1.4 เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
2. บริบทของจังหวัดตาก
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดตาก
 - 2.2 บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดตาก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการและการวางแผน

ธงชัย สันติวงษ์ (2536, หน้า 94) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการว่า หน้าที่การให้บริการของผู้บริหารทุกระดับชั้น นับตั้งแต่ตัวประธานบริษัทไปจนถึงหัวหน้า ผู้ควบคุมงานนั้นสามารถจำแนกออกเป็นหน้าที่ในการวางแผนการจ้ดองค์การ การจัดคนทำงานและควบคุม หากพิจารณาถึงหน้าที่จะเห็นว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด เป็นลักษณะของกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่ง การพิจารณาตามแนวคิดนี้ ก็คือ ผู้บริหารจะปฏิบัติหน้าที่บริหารด้วยวิธีการกระทำเป็นที่ละขั้นตอน (Step by Step) ที่ต่อเนื่องหมุนเวียนกันไปอย่างเป็นระเบียบโดยไม่ขาดตอนจากกันด้วยวิธีเช่นนี้ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการพิจารณาในธรรมชาติของระบบก็คือ ส่วนต่างๆ

ของงานบริหารที่เกี่ยวข้องตอกันนั้นจะไม่ขาดตอนจากกัน หากแต่จะมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกันอย่างไร้ระเบียบ ความสมบูรณ์ของการพิจารณาเป็นระบบจึงย่อมจะเกิดขึ้นได้ในการพิจารณางานแต่ละอย่างให้เสร็จสิ้นไปนั้น ผู้บริหารทุกคนต่างก็จะเริ่มต้นทำการวางแผนจัดหรือปรุงแต่งองค์การของตน ดำเนินการจัดการเกี่ยวกับกำลังคนต่อเนื่องด้วยการสั่งการและกระทำการควบคุมงานต่างๆ เป็นลักษณะของกระบวนการ การปฏิบัติงานหลายๆ อย่างที่ต่อเนื่องกันไปตามเวลา การบริหารงานตามหน้าที่ที่จะดำเนินไปเป็นวัฏจักรหมุนเวียนเป็นกระบวนการเช่นนี้เรื่อยไป

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการใช้ศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลที่จะเกิดประสิทธิผลได้ ถ้าคณะกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนได้ปฏิบัติหรือจัดทำแผนตามลำดับขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

ความหมายของการวางแผน

คำว่า การวางแผน มาจากภาษาละตินว่า แพลนัม (Planum) หมายถึง พื้นที่ราบ (Flat) เป็นคำที่นำมาใช้ในภาษาอังกฤษ คือ Planning ในศตวรรษที่ 17 โดยใช้ในความหมายแคบๆ เกี่ยวกับการวาดภาพลงบนพื้นผิวราบของสิ่งก่อสร้างต่างๆ ลักษณะเดียวกับพิมพ์เขียวในปัจจุบัน (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2540, หน้า 48) ต่อมาได้มีผู้ให้ความหมายของการวางแผนไว้มากมาย ดังนี้

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2530, หน้า 378) ให้ความหมายการวางแผนว่า หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ในการบริหารงานและกำหนดวิถีทางสำหรับปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ หากกล่าวสั้นๆ การวางแผน คือ การเตรียมการล่วงหน้าสำหรับการปฏิบัติ จึงเห็นได้ว่าการวางแผนเป็นเรื่องที่คิดถึงสิ่งที่จะเกิด หรือหวังที่จะมีผลในอนาคตแทนที่จะปล่อยให้เป็นไปหรือเกิดขึ้นตามยถากรรม

อนันต์ เกตุวงศ์ (2534, หน้า 3) ได้กล่าวว่า การวางแผน คือ การตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกทางเลือกที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์หรือการกระทำ โดยทั่วไปจะเป็นการถามว่าจะทำอะไร (What) ทำไมต้องทำ (Why) ใครบ้างเป็นผู้กระทำ (Who) จะกระทำเมื่อใด (When) กระทำที่ไหนบ้าง (Where) และกระทำกันอย่างไร (How)

ธงชัย สันติวงษ์ (2534, หน้า 2) ได้อธิบายว่า การวางแผนเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลหรือองค์การทำการตัดสินใจไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับงานบางอย่างที่จะกระทำในอนาคต กระบวนการดังกล่าวจะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่เป็นชุดกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2536, หน้า 115) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง การเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันกับอนาคตโดยการคาดการณ์ล่วงหน้า และกำหนดทางเลือกที่ถูกต้องเหมาะสมต่อการดำเนินงาน โดยใช้ความรู้และวิจารณญาณช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การวางแผนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การวางแผนระยะสั้นกับการวางแผนระยะยาว การวางแผนระยะสั้นเป็น

การเชื่อมโยงสภาพการณ์ปัจจุบันกับอนาคตอันใกล้ โดยกำหนดทางเลือกที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ระยะสั้น ส่วนการวางแผนระยะยาวเป็นความพยายามในการคาดการณ์ที่ต่อเนื่อง โดยการเปรียบเทียบเป้าหมายกับการปฏิบัติจริง ผ่านกระบวนการป้อนกลับอย่างเป็นระบบเพื่อลดความเสี่ยงให้น้อยที่สุด

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2537, หน้า 293) ได้สรุปเกี่ยวกับการวางแผนว่าเป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันเข้ากับอนาคต เพื่อการแก้ไขสาเหตุของปัญหาตามเป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538, หน้า 35-36) ให้ความหมายการวางแผน คือ การเตรียมการหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรบางอย่างในอนาคต การวางแผนจึงเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารในเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน จะทำอย่างไร (What to do) ทำอย่างไร (How to do) ทำเมื่อใด (When to do) ให้ใครทำ (Who is to do it) ต้องการทรัพยากรอะไร (What is needed to do it)

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง (2540, หน้า 1-2) การวางแผน หมายถึงกระบวนการขั้นหนึ่งในการบริหารงานให้สำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้แผนจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ เพื่อที่จะกำหนดและตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะดำเนินการอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ธีรรัตน์ วิศาลเวทย์ (2540, หน้า 14) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผน คือ กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับช่วงเวลาข้างหน้าและกำหนดสิ่งที่จะกระทำต่างๆ เพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

หลักการวางแผน

การวางแผนเป็นงานที่แตกต่างจากงานประจำ จะต้องมีการศึกษาข้อมูลข่าวสาร ข้อเสนอแนะ ตลอดจนการประสานงานติดตามและประเมินผล ซึ่งหลักสำคัญในการวางแผนมีดังนี้

1. ระบุภารกิจ วัตถุประสงค์ ความต้องการหรือเป้าหมายให้ชัดเจน
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ คือ
 - 2.1 ศึกษาสถานการณ์แวดล้อมและข้อเท็จจริง
 - 2.2 กำหนดแนวทางปฏิบัติที่พอจะเป็นไปได้
 - 2.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของแต่ละแนวทาง
 - 2.4 วางเกณฑ์ในการตัดสินใจตามลำดับ
 - 2.5 เลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด

3. จัดทำแผนงาน หรือ โครงการตามแนวทางที่ได้เลือกไว้ แล้วมอบหมายให้ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ใครทำต่อไป

4. สั่งการให้มีการดำเนินการตามแผนหรือโครงการ
5. ติดตามผลและศึกษาสถานการณ์เปลี่ยนแปลง
6. ปรับปรุง แก้ไขแผน

องค์ประกอบที่ทำให้การวางแผนมีประสิทธิภาพ

การวางแผนหรือการจัดทำแผนเป็นขั้นตอนแรกที่ยุ่ยากต้องอาศัยความรู้และเทคนิคต่างๆ ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาต่างๆ อันจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางหรือทางเลือกที่เหมาะสม ดังนั้น องค์ประกอบที่ทำให้การวางแผนมีประสิทธิภาพจึงประกอบด้วย

1. การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
2. ระยะเวลาในการวางแผนที่เหมาะสม
3. การเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมในการวางแผน
4. ทรัพยากรและระบบบริหารขององค์การ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนดังกล่าว จึงนับได้ว่า หลักการวางแผนและองค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ระยะเวลาในการวางแผนที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมในการวางแผนรวมทั้งทรัพยากรและระบบการบริหารขององค์การย่อมส่งผลต่อประสิทธิผลของระบบการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

เสนาะ ดิยาวี (2542, หน้า 2) กล่าวว่า ความหมายของการวางแผนคือ กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการว่าจะทำอย่างไรให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น หากจะกล่าวในแง่ของสถานการณ์ การวางแผนเป็นกระบวนการในการเผชิญกับความไม่แน่นอนโดยการกำหนดการกระทำล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลตามที่กำหนดไว้ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกัน 2 อย่างคือ จุดหมายปลายทางกับวิธีการ จุดหมายปลายทางก็คือจะทำอะไร วิธีการก็คือจะทำอย่างไร

การวางแผนอาจเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องที่เป็นทางการ เมื่อผู้บริหารมีความคิดที่จะหาวิธีทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ความคิดนั้นอาจเป็นเรื่องส่วนตัวคือไม่ได้เขียนไว้ ไม่ได้ขอความคิดเห็นจากคนอื่นในองค์การ การวางแผนเป็นการส่วนตัวนี้อาจเป็นเรื่องของส่วนบุคคลหรือขององค์การขนาดเล็ก การวางแผนส่วนตัวจะขาดความต่อเนื่องและขาดข้อมูล แต่การวางแผนที่เป็นทางการเป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อน จะต้องเขียนวัตถุประสงค์ไว้ จะต้องกำหนดวิธีการอย่างชัดเจน จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในองค์การ ให้คนในองค์การยอมรับอาศัยข้อมูลจำนวนมาก กำหนดระยะเวลาไว้และอื่นๆ

ความสำคัญของการวางแผน

ถ้าจะถามว่าทำไมต้องมีการวางแผนอาจตอบได้ง่ายๆ ว่า เพื่อลดความไม่แน่นอนลง หรือลดความเสี่ยงให้เหลือน้อยที่สุด หากสถานการณ์ต่างๆ ในโลกมีความแน่นอนก็ไม่จำเป็นต้องมีการวางแผนคิดอยากจะทำอะไรก็ได้และก็ประสบผลสำเร็จตามต้องการด้วย แต่เพราะสถานการณ์ต่างๆ ไม่มีความแน่นอนหรือมีความเสี่ยงจึงต้องมีการวางแผน

วัตถุประสงค์ในการวางแผน

การวางแผนทำให้รู้ทิศทางในการดำเนินงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานรู้ทิศทางการทำงานก็สามารถประสานงานกัน รู้ว่าควรทำอะไรและทำอย่างไรจะได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากไม่มีการวางแผน นอกจากไม่รู้ว่าจุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหนแล้วก็ยังก่อให้เกิดการสูญเสียหรือสิ้นเปลืองทรัพยากรอีกด้วย

1. การวางแผนทำให้ลดความไม่แน่นอนลง เพราะผู้บริหารจะมุ่งมั่น ไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างแน่วแน่ สามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงอันอาจเกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงขณะเดียวกันก็เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม
2. การวางแผนทำให้ลดความเสียหายการซ้ำซ้อนกันของงานที่ทำ เนื่องจากการวางแผนทำให้รู้ทั้งวิธีการและเป้าหมายของงานจึงทำให้มีความชัดเจนในการทำงาน รู้ว่ากิจกรรมใดควรทำก่อนหลังอย่างไร การซ้ำซ้อนและการสิ้นเปลืองจึงไม่เกิดขึ้น
3. การวางแผนทำให้รู้มาตรฐานในการควบคุม หน้าที่ขั้นสุดท้ายของการบริหาร คือ การควบคุมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด กิจกรรมที่สำคัญของการควบคุมคือมาตรฐานที่ให้เปรียบเทียบกับการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง การวางแผนจึงกำหนดมาตรฐานได้แน่นอนชัดเจนว่างต้องให้ได้ผลอย่างไร

ข้อดีของการวางแผน

การวางแผนจะต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่างในแง่ของปัจจัยภายนอกก็คือ ข้อกำหนดของรัฐ เทคโนโลยีที่ซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงอัตราค่าแรงงาน การเคลื่อนไหวของเงินทุนและอื่นๆ ส่วนปัจจัยภายในองค์กรก็ได้แก่ ประสิทธิภาพในการบริหารงาน โครงสร้างองค์กรและระบบงาน ความหลากหลายทางด้านแรงงาน ความรู้ความสามารถของฝ่ายบริหาร การวิจัยและพัฒนา เครื่องจักร อุปกรณ์และชื่อเสียงขององค์กร เป็นต้น การวางแผนจะทำให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร ประโยชน์ของการวางแผนมีดังนี้

1. ปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น การปรับปรุงการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร และพนักงานแยกได้เป็น 2 อย่างคือ ควรเน้นอะไรและควรยืดหยุ่นอย่างไร (Focus and Flexible) ทั้งสองอย่างจะช่วยสร้างอำนาจในการแข่งขันขององค์กร ควรเน้นอะไรนั้นทำให้องค์กรรู้ว่าทำอะไรจึงจะดีที่สุดต่อลูกค้าและควรให้บริหารแก่ลูกค้าอย่างไร ในแง่ของผู้ปฏิบัติงานก็รู้ว่าควรทำอะไร และทำอย่างไรจึงบรรลุเป้าหมายขององค์กร ควรยืดหยุ่นอย่างไรก็จะทำให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถเตรียมรับมือให้เข้ากับอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น ในส่วนของพนักงานก็ทำให้รู้ว่าควรปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับโอกาสและอุปสรรคที่กำลังจะเกิดขึ้น

การปรับปรุงการปฏิบัติงานอาจสรุปได้ 4 หัวข้อคือ ประการแรกจะมุ่งไปทางไหนจึงจะบรรลุเป้าหมายสูงสุด ประการที่สอง ควรจะทำอะไรก่อนหลังจึงจะได้ประโยชน์สูงสุด ประการที่สาม จะจัดสรรทรัพยากรอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ประการที่สี่ จะปรับตัวอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับสถานการณ์และก่อให้เกิดผลดีที่สุด

2. ปรับปรุงการประสานงานให้ดีขึ้น ในองค์การย่อมประกอบด้วยระบบย่อยและกลุ่ม (Subsystem and Group) หลายระบบและหลายกลุ่ม แต่ละระบบแต่ละกลุ่มต่างมีเป้าหมายของตัวเองและต่างทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวเองทั้งนั้น การที่จะไม่ทำให้ระบบย่อยและกลุ่มต่างๆ ขัดแย้งกันก็ต้องอาศัยการวางแผนที่ดี การวางแผนได้จัดแยกวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายต่างๆ ของระบบย่อยและกลุ่มคนออกมาเป็นลำดับขั้นของวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายลดหลั่นกันลงมา ตั้งแต่สูงสุดไปจนถึงต่ำสุด แต่ละเป้าหมายต่างๆ ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นของระบบใดกลุ่มใดและต้องอาศัยหน้าที่หรือกิจกรรมอย่างของแต่ละระบบและแต่ละกลุ่มจึงบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่กำหนดไว้ เมื่อมีการวางแผนอย่างคิกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละระบบและแต่ละกลุ่มจะสอดคล้องกันเหมาะสม โดยเป้าหมายในระดับสูงเป็นเสมือนจุดหมายปลายทาง (End) และเป้าหมายในแต่ละระดับต่ำเป็นเสมือนวิธีการ (Mean)

3. ปรับปรุงการควบคุมให้ดีขึ้น กิจกรรมของการควบคุมก็คือ การวัดผลการปฏิบัติงานและการแก้ไขการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น การวางแผนจะช่วยให้การควบคุมมีประสิทธิภาพ เพราะการวางแผนจะต้องกำหนดเป้าหมายขึ้นมาก่อน นั่นก็คือ มาตรฐานที่ใช้วัดผลการปฏิบัติงาน หรือกำหนดว่าจะต้องทำอะไร ถ้าผลการปฏิบัติงานต่ำกว่ามาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐานก็ต้องแก้ไขที่การปฏิบัติงานและมาตรฐานที่ใช้วัดหรือระบบการควบคุมใหม่ ดังนั้น การวางแผนกับการควบคุมจะต้องทำหน้าที่กันอย่างใกล้ชิดในฐานะที่เป็นกระบวนการบริหาร หากไม่มีระบบควบคุมที่ดี การวางแผนก็ขาดการติดตามว่างานบรรลุเป้าหมายหรือไม่ หากไม่มีระบบ

การวางแผนที่ดี การควบคุมก็ขาดกรอบการวัดผลงานว่า ได้มีการปฏิบัติงานดีขึ้นหรือไม่ ดังนั้น จึงมีเทคนิคการบริหารงานอีกอย่างหนึ่งที่เชื่อมต่อการวางแผนและการควบคุมเข้าด้วยกัน คือ การบริหาร โดยยึดวัตถุประสงค์ (MBO)

4. ปรับปรุงการบริหารเวลาให้ดีขึ้น คนส่วนใหญ่จะประสบกับความยากลำบากในการใช้เวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำวิธีบริหารเวลาอย่างง่าย ๆ ก็คือ การกำหนดตารางเวลาไว้ในสมุดบันทึกหรือในปฏิทินเพื่อเตือนความจำว่าวัน ไหนจะต้องทำอะไร แต่ก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นบ่อยๆ ที่ผู้บริหารใช้เวลาไปกับกิจกรรมหนึ่งมากเกินไปและในอีกกิจกรรมหนึ่งน้อยเกินไป หรือลืมทำกิจกรรมบางอย่าง ก็มีการวางแผนก็ทำให้การใช้เวลาดีกว่าการไม่วางแผนมีการสมดุลของการใช้เวลามากขึ้นและการสูญเสียเวลาก็ลดลง อย่างไรก็ตาม การบริหารเวลาเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการวางแผน

ขั้นตอนการวางแผน

แผนที่เป็นทางการและได้จัดทำขึ้นอย่างมีเป้าหมาย มีทิศทางชัดเจน ผู้บริหารสามารถควบคุมได้ ขณะเดียวกันจะสอดคล้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานในการวางแผนจะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าแต่ละหน่วยงานและแต่ละคนจะต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไรให้สอดคล้องกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และขณะเดียวกันก็ระบุไว้ด้วยว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในอนาคตจะต้องปรับแผนอย่างไร เพราะว่าการวางแผนเป็นการตัดสินใจในปัจจุบันถึงการกระทำในอนาคต ดังนั้น ขั้นตอนการวางแผนจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของงาน ขั้นตอนการวางแผนจึงคล้ายกับขั้นตอนการตัดสินใจซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ ได้แก่ การหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การแปลความหมายของข้อมูลที่ได้ และการสรุปผลเกี่ยวกับข้อมูลทั้งหมดสำหรับนำมาใช้ในการตัดสินใจกำหนดเป็นแผนขึ้นมา การวิเคราะห์จะต้องรวมถึงสถานการณ์ในอดีต สภาพแวดล้อมในปัจจุบันและรวมถึงการคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การวิเคราะห์สถานการณ์จะต้องแยกเป็นสภาพแวดล้อมภายในองค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร สภาพแวดล้อมภายในเป็นปัจจัยที่องค์กรสามารถควบคุมได้ เช่น ระบบงาน ความรู้ความสามารถของคนในองค์กร เงินทุน ปรัชญาการบริหาร เครื่องจักรอุปกรณ์ที่มีอยู่และอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงข้อดีข้อเสียที่องค์กรมีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยที่องค์กรควบคุมไม่ได้ เช่น พฤติกรรมของผู้บริโภค วิธีการของกลุ่มแข่งขัน สภาพทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น การวิเคราะห์สถานการณ์จะทำให้รู้ว่าปัจจัยภายในองค์กรนั้นมีสิ่งใดที่ติดอยู่แล้วจะส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นข้อเสียจะได้แก้ไขและ

ปรับเปลี่ยนใหม่ ส่วนปัจจัยภายนอกทำให้รู้ว่าวางแผนอย่างไรให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือ
หาว่าปัจจัยภายนอกดังกล่าวนั้นกระทบต่อการวางแผนอย่างไร

2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของแผน ผู้ทำแผนจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้
หลายๆ วัตถุประสงค์และกำหนดแผนไว้หลายๆ แผน ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความคิดริเริ่มและการ
สร้างสรรค์โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนหลายๆ คน ไม่ว่าจะเป็นระดับบริหารหรือระดับ
ปฏิบัติ และใช้เวลามากกว่าจะได้วัตถุประสงค์และแผน วัตถุประสงค์ของแผนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
เพราะเป็นเสมือนจุดหมายปลายทางที่จะไปถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ก็ต้องชัดเจน แน่นอน
เฉพาะเจาะจง ค่อนข้างสูงและสามารถทำได้จริง ขณะเดียวกันจะต้องกำหนดระยะเวลาที่จะบรรลุ
วัตถุประสงค์นั้น สอดคล้องกับระบบงานและหน่วยงาน ส่วนแผนก็คือ การกระทำหรือวิธีการที่
ผู้บริหารตั้งใจที่จะนำมาใช้เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดจะต้องกำหนดไว้หลายๆ แผนแต่
ละแผนจะทำให้ได้ตามเป้าหมายอย่างไร จะใช้ทรัพยากรอย่างไร มีอุปสรรคต้องแก้ไขอย่างไร

3. การประเมินวัตถุประสงค์และแผน การประเมินก็คือ การหาคุณค่าของ
วัตถุประสงค์แต่ละอย่างและแผนแต่ละแผน แต่ละวัตถุประสงค์และแต่ละแผนย่อมมีทั้งผลดีผลเสีย
หากสามารถรู้ข้อดีข้อเสียอย่างชัดเจนก็ย่อมไม่มีปัญหาในการตัดสินใจเลือก แต่ถ้าไม่ชัดเจน
ผู้บริหารจะต้องจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์และแผน การประเมินอาจทำในรูปของ
กรรมการหรือทีมพิเศษที่จัดตั้งเป็นการเฉพาะที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีพื้นฐานความรู้และ
ประสบการณ์ต่างๆ กัน

4. การเลือกวัตถุประสงค์และแผน หากในขั้นการประเมินได้ดำเนินการอย่าง
ถูกต้องเหมาะสม การเลือกก็ไม่ยากเพราะมีข้อมูลต่างๆ พร้อมอยู่แล้ว แต่ถ้าขั้นการประเมินไม่
ชัดเจนก็อาจยากที่จะตัดสินใจเลือกทางใดทางเลือกหนึ่ง ตามปกติการเลือกแผนใดแผนหนึ่งมักจะ
อาศัยประสบการณ์เป็นสำคัญ แต่ก็ต้องระมัดระวังว่าดุลพินิจโดยอาศัยประสบการณ์อย่างเดียว
ไม่พอ การตัดสินใจเลือกจะต้องกำหนดมาตรการว่าจะใช้วิธีใดระหว่างแผนที่ดีที่สุด หรือแผนที่
เหมาะสมที่สุดทั้งนี้แล้วแต่ข้อมูลที่มี

5. การนำไปใช้ เมื่อเลือกวัตถุประสงค์และแผนแล้ว ผู้บริหารจะต้องนำไปใช้
การเลือกแผนที่ดีที่สุด อาจไม่ได้ประโยชน์เลยถ้าการนำไปใช้ไม่เหมาะสม สิ่งสำคัญก็คือ ผู้ใช้แผน
จะต้องเข้าใจอย่างชัดเจนและต้องมีทรัพยากรอย่างเพียงพอและขณะเดียวกันทุกคนควรมีส่วนร่วม
ในการวางแผนตั้งแต่นั้นด้วย การนำแผนไปใช้จึงจะประสบผลตามต้องการ

6. การตรวจสอบและควบคุม การนำแผนไปใช้มักจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
มีกระบวนการที่แน่นอน และเกิดขึ้นเป็นประจำหากไม่มีการตรวจสอบและควบคุมผลงานที่เกิดขึ้น
จริงอาจไม่เป็นที่ไปตามเป้าหมาย การตรวจสอบและควบคุมทำให้รู้ว่าจะต้องมีการแก้ไขอะไรบ้าง

หรือต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร หากสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดคะเนล่วงหน้า

วิธีการวางแผน

ผู้บริหารจะต้องมุ่งที่ประสิทธิผลของการวางแผนคือ ทำให้บรรลุเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผน ขณะเดียวกันก็มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพของการวางแผนคือต้องเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุดด้วย นอกจากนี้การวางแผนจะต้องก่อให้เกิดความพอใจแก่ตัวบุคคลและกลุ่มในองค์กรด้วย การจะทำให้ได้แผนที่ดี ลักษณะดังกล่าวผู้บริหารจะต้องเลือกวิธีการวางแผนให้เหมาะสม ซึ่งมีหลายวิธีคือ

1. การวางแผนจากข้างในไปข้างนอก และจากข้างนอกมาข้างใน (Inside-out and Outside-in Planning) การวางแผนจากข้างในไปข้างนอกจะเน้นการวางแผนให้ดีที่สุดเท่าที่ความสามารถของบริษัทมีอยู่ ความสามารถของบริษัทหมายถึง ทรัพยากรที่บริษัทเป็นเจ้าของอยู่ ขณะนั้น ก่อนวางแผนผู้บริหารจะต้องสำรวจทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่แล้ววางแผนให้เหมาะสมกับทรัพยากรนั้นแม้ว่าจะมีวิธีการที่ดีกว่า ผู้บริหารก็ทำไม่ได้เพราะไม่มีทรัพยากรพอ วิธีการวางแผนจากข้างในไปข้างนอกเป็นการพิจารณาจากขีดความสามารถขององค์กรแล้ว วางแผนให้ดีที่สุดตามขีดความสามารถนั้น

ส่วนวิธีการวางแผนจากข้างนอกมาข้างใน (Outside-in Planning) ผู้บริหารจะพิจารณาปัจจัยภายนอกองค์กรก่อนแล้วจึงมาวางแผนขององค์กร ผู้บริหารอาจออกไปดูงานหรือสำรวจตรวจตราข้อมูลข้างนอกเพื่อดูว่าองค์กรอื่นหรือหน่วยงานอื่นวางแผนกันอย่างไร เลือกวิธีการวางแผนที่ดีที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุด และนำเอาวิธีที่ดีที่สุดมาใช้วางแผนขององค์กร เท่ากับเป็นการนำเอาปัจจัยภายนอกมาพิจารณาในการวางแผนแล้วปรับปัจจัยภายในขององค์กรให้สอดคล้องกับข้างนอก วิธีการนี้จะช่วยลดปัญหาการวางแผนงานให้เหลือน้อยลงและสร้างโอกาสการวางแผนให้ดีขึ้น

วิธีการวางแผนจากข้างในไปข้างนอก เหมาะกับความต้องการที่ผู้บริหารจะทำให้ดีกว่าที่กำลังกระทำอยู่และกระทำให้ดีกว่าองค์กรอื่นที่กำลังกระทำอยู่แล้วเป็นการเน้นที่วิธีการที่ดีกว่าเดิม ส่วนวิธีการวางแผนจากข้างนอกมาข้างในควรนำมาใช้เมื่อ ผู้บริหารต้องการให้การวางแผนมีลักษณะพิเศษเหมาะสมกับองค์กรของตัวเองคือพยายามจะทำให้แตกต่างไปจากองค์กรอื่นหรือทำให้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม การวางแผนควรผสมผสานกันระหว่างวิธีการวางแผนจากข้างในไปข้างนอก กับวิธีการวางแผนจากข้างนอกมาข้างใน

2. การวางแผนจากบนลงล่างและจากล่างขึ้นบน (Top-down and Bottom-up Planning) การวางแผนจากบนลงล่างเป็นวิธีที่ผู้บริหารกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์แล้วให้วางแผนตามกรอบที่กำหนดขึ้นมานั้น การวางแผนวิธีนี้มีข้อกำหนดต่างๆ เพราะผู้บริหารระดับสูงจะเป็นผู้

เริ่มต้นแล้วกลั่นกรองลงมายังผู้บริหารระดับกลางแล้วลงมายังผู้ปฏิบัติ เป็นวิธีการวางแผนเพื่อเน้นความเป็นอย่างเดียวกันหรือเน้นที่นโยบายเป็นใหญ่ จึงก่อให้เกิดผลเสียในความร่วมมือของผู้ปฏิบัติจากระดับล่าง ผู้ปฏิบัติมักจะไม่พอใจเพราะไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน

การวางแผนจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Planning) เป็นการวางแผนที่เริ่มต้นจากระดับล่างขององค์กร โดยไม่มีกรอบกำหนดแล้วเสนอขึ้นไปเป็นลำดับขั้นจนถึงผู้บริหารระดับสูงขององค์กร เป็นแผนงานที่เกิดจากการรวบรวมกิจกรรมต่างๆ ของทุกหน่วยงาน โดยไม่มีการประสานงานจากหน่วยงาน จึงก่อให้เกิดผลเสียที่แผนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทิศทางและเป้าหมายการดำเนินการขัดแย้งกันและไม่สัมพันธ์กัน แต่มีผลดีทำให้คนเกิดความผูกพัน เกิดความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของในแผนเพราะได้ทำแผนมากับมือตัวเอง

อย่างไรก็ตาม วิธีการวางแผนที่ดีควรเป็นการเริ่มต้นการวางแผนมาจากผู้บริหารระดับสูงสุดแล้วส่งแผนต่อมาระดับล่างและอนุญาตให้ระดับล่างทุกระดับแก้ไข แสดงความเห็นหรือปรับเปลี่ยนในส่วนที่สำคัญได้ โดยวิธีนี้ผู้บริหารเริ่มขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่าต้องการอะไร อยากให้ทำอะไร หรือทิศทางการดำเนินงานจะไปทางไหน การหาข้อมูลจากทุกระดับทำให้การวางแผนเป็นระบบเปิดสำหรับทุกคน และการเปิดโอกาสให้คนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและขึ้นสุดท้ายทำงานร่วมกันในทุกขั้นตอนของการวางแผน เพื่อทำให้คนทุกคนเกิดการยอมรับ มีความผูกพันกับแผน เมื่อนำแผนไปใช้ทุกคนก็ให้ความร่วมมือและสนับสนุนแผน

3. การวางแผนเพื่อความไม่แน่นอน (Contingency Planning) การวางแผนเป็นเรื่องของการคิดล่วงหน้า เป็นเรื่องของการคาดคะเนสถานการณ์และต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอนในเหตุการณ์อันอาจเกิดขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีการเตรียมพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต การวางแผนเพื่อความไม่แน่นอนเป็นการกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินงานไว้หลายๆ ทางเลือกหากแผนเดิมที่กำหนดไว้ไม่สามารถนำไปใช้ได้อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ แทนที่จะวางแผนไว้เดิมเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็แก้แผนหรือปรับปรุงแผนเดิมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจไม่ทันการ ผู้การเตรียมพร้อมล่วงหน้าไม่ได้ โดยการเตรียมการกระทำไว้หลายๆ อย่างเมื่อสถานการณ์เกิดขึ้นอย่างหนึ่งก็นำเอาแผนที่เตรียมไว้ออกมาใช้

ขั้นตอนในการวางแผนเพื่อความไม่แน่นอนมีดังนี้

3.1 ระบุล่วงหน้าว่าอะไรอาจเกิดขึ้นทำให้สถานการณ์ผิดไปจากเดิมหรือเป็นอุปสรรค ในการนำแผนเดิมออกมาใช้ การระบุล่วงหน้าอาจเกิดอย่างเดียวหรือหลายอย่าง

3.2 คาดคะเนโอกาสที่จะเกิดสถานการณ์ขึ้นที่ทำให้ผิดไปจากเดิม แต่ละสถานการณ์มีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร

3.3 ตรวจสอบค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นในการจัดเตรียมแผนต่างๆ สำหรับจะนำไปใช้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

3.4 เลือกสถานการณ์ที่คาดว่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นสูงสุดและมีความสำคัญมากที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับแผนที่เตรียมไว้

3.5 เตรียมแผนสำรองไว้เพื่อนำไปใช้หากสถานการณ์ที่คาดคะเนไม่เกิดขึ้นจะได้นำแผนสำรองไปใช้ได้ทัน

เครื่องมือในการวางแผน

การวางแผนที่ดีย่อมขึ้นอยู่กับเครื่องมือที่ใช้ช่วยในการวางแผนไม่ว่าการวางแผนนั้นจะกระทำร่วมกันหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งจัดทำขึ้น การเลือกเครื่องมือจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการวางแผนแต่ละเรื่องและตามที่กล่าวมาแล้วว่าการวางแผนมีประโยชน์หลายอย่าง ถ้าวางแผนไม่ดีก็อาจทำให้แผนล้มเหลวได้ สาเหตุที่ทำให้แผนล้มเหลวก็คือ

1. แผนที่วางไว้ไม่สอดคล้องกับลักษณะงานขององค์กร งานบางอย่างที่เกิดขึ้นเป็นประจำอาจเป็นสาเหตุให้แผนไม่สำเร็จก็ได้หรือไม่จำเป็นต้องใช้แผนก็ได้

2. คนวางแผนไม่มีความรู้ในการวางแผน ไม่มีความเชี่ยวชาญพอที่จะวางแผนในแต่ละขั้นตอนให้สอดคล้องกันได้อย่างเหมาะสม

3. ขาดข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นในการวางแผนทำให้การนำแผนไปใช้ผิดพลาดตั้งแต่เริ่มต้น

4. ขาดการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับแผนทำให้แผนที่น่าไปใช้มี

อุปสรรค

5. ผู้บริหารเน้นในรายละเอียดมากเกินไปซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของการวางแผน

6. ไม่มีการปรับแผนหรือเปลี่ยนแปลงแผน และวัตถุประสงค์เพื่อเอาแผนใหม่หรือวัตถุประสงค์ใหม่มาใช้แทน

7. มีการต่อต้านจากคนในองค์กรซึ่งเป็นพฤติกรรมปกติของคนที่มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่อาจนำแผนไปใช้ได้

กล่าวโดยสรุป การวางแผน จึงเป็นกระบวนการวิเคราะห์และการตัดสินใจของผู้บริหารหรือองค์กรที่ได้กำหนดวิธีการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคหลังรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันประกาศใช้ จึงมีบทบาทอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวาง โดยมีเพียงจะมีหน้าที่ในการให้บริหารสาธารณะพื้นฐานแก่

ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังขยายบทบาท หน้าที่ออกไปรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นด้วย และเป็นองค์กรที่เปิดให้ประชาคมท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 30 (4) และแผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อ 5.2 กำหนดให้รัฐต้องจัดสรรงบประมาณ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในสัดส่วน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ของรัฐทั้งหมดภายในปี 2544 และไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ของรายได้ของรัฐทั้งหมดในปี 2549 จึงมีความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรรายได้ ทั้งที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง และรายได้ที่รัฐบาลจัดสรรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีความโปร่งใสมากที่สุด การวางแผนถือเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวโดยใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องวางแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้น ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการที่จัดการตามแผนงาน โครงการนั้น จะต้องเป็นการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส และพร้อมที่จะให้มีการตรวจสอบทั้งโดยหน่วยงานของรัฐและประชาคม (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2546, หน้า 1-2)

ความหมายของการวางแผนพัฒนา

ความหมายของการวางแผนพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกันดังนี้ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2527, หน้า 97-104) ได้รวบรวมไว้ที่สำคัญ ได้แก่

การวางแผนพัฒนา หมายถึง ความพยายามอย่างจริงจังของรัฐบาลที่จะเข้าไปมี

อิทธิพลในการกำหนดทิศทางและควบคุมการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญๆ ของประเทศภายในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

การวางแผนพัฒนา หมายถึง การวางแผนทางปฏิบัติในอนาคตอย่างมีหลักเกณฑ์ และเป็นการใช้ความพยายามที่ต่อเนื่องเพื่อเลือกแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การวางแผนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะเอาชนะธรรมชาติด้วยการประยุกต์ใช้เทคนิควิชาการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมและวางแผนทาง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบสังคมตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ การวางแผน พัฒนาที่สมบูรณ์จึงมิใช่เพียงการจัดทำเอกสารแผนเท่านั้น แต่จะต้องประกอบด้วยปฏิบัติตาม ประเมินผล เพื่อปรับปรุงแผนและการจัดทำแผนครั้งต่อไป ดังนั้นการวางแผนพัฒนาจึงเป็น กระบวนการของกิจกรรมที่มีการปฏิบัติหมุนเวียนต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ ในลักษณะที่เป็นวงจรไม่มีที่สิ้นสุด

อนันต์ เกตุวงศ์ (2543, หน้า 3) การวางแผนคือการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกทางเลือกเกี่ยวกับ สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ หรือวิธีการกระทำ โดยทั่วไปจะเป็นการตอบคำถามต่อไปนี้คือ จะทำอะไร (What) ทำไมจึงต้องทำ (Why) ใครบ้างที่จะเป็นผู้กระทำ (Who) จะกระทำเมื่อใด (When) จะกระทำกันที่ไหนบ้าง (Where) และจะกระทำกันอย่างไร (How)

กล่าวโดยสรุป การวางแผนพัฒนาจึงเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ล่วงหน้าในอนาคตอย่างเป็นกระบวนการเพื่อเป็นทิศทางควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามความมุ่งหมายที่ต้องการสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวทางการพัฒนาที่กำหนด

ลักษณะเฉพาะของการวางแผนพัฒนา

การวางแผนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมหลัก พื้นฐานของการวางแผนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือจุดมุ่งหมาย เครื่องมือหรือการกระทำและคน โดยคนเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายและเลือกเครื่องมือหรือวิธีการเพื่อให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ การตัดสินใจของคนจึงต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล ซึ่งก่อนที่จะตัดสินใจจะต้องพิจารณาทางเลือกเสียก่อน แล้วจึงเลือกหนทางที่มีความเป็นไปได้ภายใต้สภาพการณ์และจุดมุ่งหมายที่ต้องการและเป็นหนทางเลือกที่ดีที่สุด เหตุนี้การวางแผนจึงมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. การวางแผนเกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านเทคนิควิชาการ เพื่อค้นหาเครื่องมือและคาดคะเนถึงผลที่จะเกิดขึ้น เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ
2. การวางแผนมีลักษณะของความสมบูรณ์แบบในตัวของมันเอง คือจะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายและหนทางเลือกและผลที่จะเกิดขึ้น
3. การวางแผนมีลักษณะเป็นเครื่องมือการจัดสรรทรัพยากร

การวางแผนพัฒนา

จากลักษณะของการวางแผนดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการจัดการวางแผนที่เรียกกันทั่วไปว่าเป็นแผนที่มีเหตุผลที่ดีที่สุด ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์ต่อกันคือ

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
2. การกำหนดหนทางเลือก
3. การทดสอบและประเมินหนทางเลือก
4. การเลือกหนทางเลือก
5. การปฏิบัติและดำเนินการ
6. การติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของแผน

ประเภทของการวางแผนพัฒนา

การวางแผนพัฒนาโดยทั่วไปจะเป็นรูปแบบของการวางแผนจัดสรรทรัพยากรและการวางแผนเสริมสิ่งใหม่ๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ตามลักษณะโครงสร้างทางอำนาจทางการเมือง กล่าวคือ

1. การวางแผนแบบสั่งการ หากส่วนกลางมีอำนาจมาก การวางแผนก็จะ เป็นแบบสั่งการมีส่วนกลางเป็นผู้วางแผนและควบคุมการดำเนินงานโดยตรง
2. การวางแผนแบบนโยบาย หากโครงสร้างทางอำนาจมีการกระจายอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์ที่ราบทิศทางและดำเนินการตาม เน้นการควบคุมทางอ้อมด้วยการใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ เช่น ทางด้านการเงินการคลัง เป็นต้น
3. การวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นการกระจายอำนาจไปให้กับองค์กรต่างๆ ของชุมชน เช่น หมู่บ้าน ตำบล เทศบาลหรือเรียกการวางแผนประเภทนี้ว่า เป็นการวางแผนตามอำนาจของท้องถิ่น การวางแผนประเภทนี้เน้นการวางแผนที่องค์กรเหล่านี้จะต้องกระทำเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นของตนเองเป็นสำคัญ และเป็นการวางแผนเพื่อแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกมาใช้ในการดำเนินงาน บทบาทของส่วนกลางก็มักจะจำกัดอยู่ที่การให้ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีหรือด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันการวางแผนเป็นไปในลักษณะของการขยายขอบเขตของกระบวนการวางแผนออกไปสู่ท้องถิ่น แต่ถ้าหากรัฐบาลกลางยังคงรวมอำนาจอยู่มาก ในขณะที่ส่วนท้องถิ่นและองค์กรกลุ่มผลประโยชน์ยังอ่อนแอ การวางแผนแบบมีส่วนร่วมก็จะเป็นเพียงบางส่วนประกอบที่อยู่ในระบบการบริหารและการควบคุมของส่วนกลาง โดยการวางแผนจากส่วนกลางดังกล่าวจะแสดงเพียงข้อความหรือเจตจำนงที่รัฐบาลกลางจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือมากกว่าที่จะกำหนดรายละเอียดถึงเป้าหมายแนวทางและการควบคุมไว้อย่างละเอียดชัดเจน

หลักการพื้นฐานในการวางแผน

การวางแผนประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การวางแผนจะต้องสนับสนุนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การในการวางแผน ผู้วางแผนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญว่าเป้าหมายของแผนทุกแผนที่กำหนดขึ้นนั้นจะต้องเกื้อหนุนและอำนวยความสะดวกให้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การสัมฤทธิ์ผล หลักการนี้เกิดขึ้นจากธรรมชาติขององค์การธุรกิจต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้วัตถุประสงค์ของกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันในองค์กรบรรลุตามเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกอย่างจริงใจ

2. การวางแผนเป็นงานอันดับแรกของกระบวนการจัดการ (Primacy of Planning) ซึ่งกระบวนการจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) การวางแผนเป็นงานเริ่มต้นก่อนขั้นตอนอื่น ทั้งนี้ เพราะการวางแผนจะเป็นตัวสนับสนุนให้งานด้านอื่นๆ ดำเนินไปด้วยความสอดคล้อง

3. การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกคน (Pervasiveness of Planning) การวางแผน เป็นงานของผู้บริหารทุกระดับที่จะต้องทำแล้วแต่ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารในระดับที่ต่างกันต่างก็มีความรับผิดชอบควบคุมให้งานตนกระทำอยู่ให้ประสบความสำเร็จ ฉะนั้นการวางแผนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

4. ประสิทธิภาพของแผนงาน (Efficiency of Plans) ในการวางแผนนั้นผู้วางแผนจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของการวางแผน ซึ่งสามารถพิจารณาจากการ บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการลงทุนอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น การใช้เวลา เงิน เครื่องมือ แรงงาน และการบริหารที่ดีสร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกในองค์การ

หลักการพื้นฐาน 4 ประการนี้ นับว่ามีส่วนสำคัญในการปูพื้นฐานของความคิด ในด้านการวางแผนให้องค์การประสบเจริญก้าวหน้า (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2546, หน้า 5-6)

กระบวนการวางแผนพัฒนา

เนื่องจากการวางแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ และเป็นชุดของการกระทำ ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต นักวิชาการทางการบริหาร ได้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกันดังนี้

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง (2540, หน้า 1-2) ได้ให้แนวทางปฏิบัติแก่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในเรื่องกระบวนการวางแผนไว้ว่า กระบวนการวางแผนประกอบด้วยกิจกรรม (Activity) ที่จะต้องทำกันอย่างต่อเนื่อง โดยให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดทั้งภายในและภายนอกองค์การ และบางส่วนของแผนจะต้องมีการทบทวนใหม่ ถ้าผลที่เกิดขึ้นขาดความสมบูรณ์ หรือไม่ปฏิบัติตามเป้าหมายที่คาดไว้ กิจกรรมนั้นหมายถึง กิจกรรมหลักของกระบวนการวางแผนได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามความก้าวหน้า การประเมินผล อธิบายได้ดังนี้

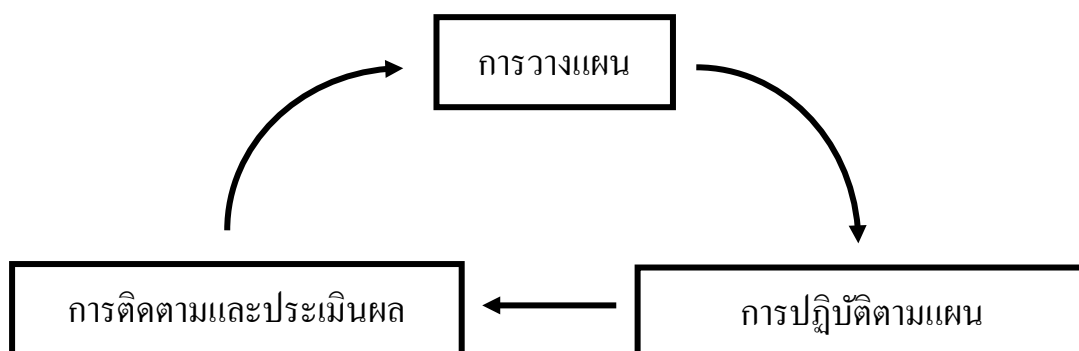
1. การวางแผน ได้แก่ การเขียนโครงการเพื่อขออนุมัติจัดทำแผน การออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงาน รวมถึงการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การคัดเลือก การจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา ตลอดจนจนถึงการจัดทำออกมาเป็นเอกสารแผนพัฒนา

2. การปฏิบัติตามแผน เป็นการนำเอกสารที่ได้มาพิจารณาให้สอดคล้องกับงบประมาณ และวางแผนดำเนินงานในแต่ละแผนงาน โครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และลงมือปฏิบัติ

3. การติดตามความก้าวหน้า เป็นการวางแผนติดตามความก้าวหน้าว่าเมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแล้ว จะต้องคอยตรวจสอบหรือเฝ้าดูว่าโครงการดำเนินการไปถึงไหนแล้วเพียงใด เพื่อรายงานความก้าวหน้าของแผน และโครงการ

4. การประเมินผล เมื่อได้ลงมือปฏิบัติตามแผนงาน โครงการใดๆ แล้วผลที่ได้จะต้องนำไปประเมินผลอีกเพื่อที่จะได้ทราบว่าผลการดำเนินงานนั้นๆ บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายหรือไม่ หากแผนงาน โครงการใดประเมินผลออกมาแล้ว ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ก็ต้องนำมาหาสาเหตุ และแก้ไขปัญหาคต่อไป

อนันต์ เกตุวงศ์ (2543, หน้า 162-163) ได้ให้ความหมายโดยสรุปคือวงจรการวางแผนนั้นจะต้องประกอบด้วยสี่ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นวงจรวงจรดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วงจรหรือกระบวนการวางแผน

1. การวางแผน คือการตัดสินใจล่วงหน้าว่า จะทำอะไรในอนาคตโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายอย่างแน่ชัด พร้อมทั้งจินตนาการได้ว่า สภาวะของสิ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นอย่างไร และก่อนที่จะทำให้เกิดสภาวะนั้นขึ้นมาได้จะต้องมีการกระทำ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรด้านต่างๆ ตามความจำเป็น การกระทำดังกล่าวต้องมีการจัดการหรือการบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งด้วย

2. การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation of Plan) ถ้าเป็นแผนระดับล่างที่เรียกว่าโครงการอาจเรียกว่าการนำโครงการไปปฏิบัติ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่าการบริหาร โครงการ

(Project Management) เป็นเรื่องของการปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการกระทำกิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริงไม่ใช่การคิดเหมือนการวางแผน ดังนั้น ผลงานจะปรากฏหรือไม่นั้น มากน้อยเพียงใด ย่อมอยู่ที่การกระทำ และเป็นการพิสูจน์สมมุติฐานว่า จะทำได้หรือไม่ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยมากหลายอย่าง

3. การติดตามและประเมินผล (Evaluation of Plan) เป็นการติดตามและประเมินผล แผน/โครงการ เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน และเป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการประเมินผลจะเป็นตัววัดและบอกให้ผู้วางแผนและผู้ปฏิบัติตามแผนรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับแผนทั้งหลายได้รู้ว่า แผนหรือโครงการที่กำหนดขึ้นและนำไปปฏิบัติ ซึ่งเสียทั้งเวลา กำลังแรงงาน และค่าใช้จ่ายไปนั้น เมื่อทำเสร็จแล้ว ได้ผลเป็นประการใด เป็นไปตามที่คาดหมายและมุ่งหวังมากน้อยอย่างไร และสามารถนำผลการประเมินนี้มาพิจารณาตัดสินใจต่อไปอีกว่า ควรจะดำเนินการตามโครงการนี้ต่อไป หรือควรจะหยุดเพียงแค่นี้

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ ตามที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า กระบวนการวางแผนเป็นกระบวนการแรกของการบริหารซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลักคือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติตามแผน ขั้นติดตามความก้าวหน้า และขั้นประเมินผล ซึ่งสำคัญต่อกระบวนการอื่นๆ เพราะกระบวนการวางแผนช่วยให้ผู้บริหารทุกระดับชั้น ทุกขนาดขององค์กร ประสบความสำเร็จในการบริหารงานได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล

ความหมายของการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง (2540, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการวางแผนพัฒนาตำบลไว้ หมายถึง การกำหนดและตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะดำเนินงานอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อพัฒนาในทุกด้าน โดยนำปัญหาความต้องการนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาและศักยภาพมาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาสนองต่อความต้องการจึงกำหนดออกมาในรูปของแผนงานโครงการงานและกิจกรรม

หลักการสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

ต้องมีวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดในอนาคต ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการประชาคมในการระดมความคิดเห็นและความต้องการคนในท้องถิ่นว่าต้องการให้ท้องถิ่นเดินไปทางใด

1. ต้องครอบคลุมใน 3 มิติ คือ ตามกฎหมาย กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่

2. สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของชาติ โดยคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาของชาติ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล แนวทางพัฒนาจังหวัดและอำเภอ

3. ตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องแสวงหา ตรวจสอบ ศึกษาให้ชัดเจนว่า ปัญหาที่แท้จริงของประชาชนคืออะไร และปัญหาใดมีความเร่งด่วนมากน้อยต่างกัน และประชาชนต้องการมากที่สุด

4. ยึดหลักความเป็นไปได้และมีประโยชน์สูงสุดในการกำหนดโครงการกิจกรรมที่จะบรรจุไว้ในแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องพิจารณาว่า เป็นโครงการที่สามารถดำเนินการได้จริง ต้นทุนต่ำเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

5. ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยองค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

5.1 ร่วมคิดกำหนดความต้องการ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนในการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาหรือเป้าหมายการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมทั้งร่วมกันกำหนดแนวทางการทำงานที่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จของวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบกับแนวคิดวิทยาการใหม่ๆ ในการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยเลือกแนวทางที่ดีที่สุดเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

5.2 ให้ประชาชนร่วมจัดทำแผน โดยร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลและร่วมเสมอปัญหาความต้องการ โครงการกิจกรรมตามกระบวนการประชาคม

5.3 ให้ประชาชนร่วมปฏิบัติติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเมื่อสิ้นปีงบประมาณให้จัดประชุมประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อผลงานในรอบปี

5.4 ต้องนำแผนพัฒนาไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้แผนเป็นฐานในการจัดทำข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี

ประโยชน์ของการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. ช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล
2. ใช้เป็นเครื่องมือประสานการปฏิบัติงานกับหน่วยงานอื่น
3. เป็นเวทีให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

4. เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลและตรวจสอบการบริหารงานของประชาชน
สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและอำเภอ

5. นำไปใช้จัดทำข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล
กระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี

ในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. 3 ปี นั้น ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติ
เรื่อยมา เพื่อให้แผนพัฒนา อบต. 3 ปี มีความถูกต้องสมบูรณ์ ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานของ อบต.
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีคู่มือแนวทางการจัดทำแผนพัฒนา อบต. ที่ได้ทดลองปฏิบัติและ
ปรับปรุงเรื่อยมา ซึ่งในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของกระบวนการวางแผนพัฒนา อบต.
ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการตามแนวคู่มือการจัดทำแผนพัฒนา อบต. ของสำนักบริหารราชการส่วน
ท้องถิ่น กรมการปกครอง (2543) ซึ่ง อบต. จะต้องใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ โดยแผนพัฒนาองค์การ
บริหารส่วนตำบล 3 ปี จะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การดังนั้นแผนพัฒนา
องค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีที่มาของปัญหา 2 ทางคือ ประการแรกจากปัญหาหรือความต้องการ
ของประชาชนเสนอผ่านทางแผนพัฒนาหมู่บ้าน และประการที่สอง มาจากกระบวนการวิเคราะห์
ข้อมูลของคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีขั้นตอน
การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี ดังต่อไปนี้

ขั้นเตรียมการ

1. จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การ
บริหารส่วนตำบล

2. ประชุมคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหาร
ส่วนตำบลเพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี

ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลจะจัดเก็บ
ข้อมูลที่เป็นสำเนาสำหรับจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลมี 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่มีผู้จัดเก็บไว้แล้วหรือมีที่อยู่แล้ว เช่น ข้อมูล
จปฐ. ข้อมูล กชช. 2 ค. สถิติประชากร ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคมในพื้นที่

2. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่อยู่ตามสภาพที่ปรากฏหรือข้อมูลที่เก็บใหม่
ได้แก่ ข้อมูลผลิตข้าวต่อไร่ต่อปีนั้น ข้อมูลป่วยโรคเอดส์/ไข้เลือดออกในปีนั้น

ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึง การนำข้อมูลดิบที่จัดเก็บไว้มาเข้าสู่กระบวนการ
แปลงให้เป็นผลลัพธ์ตามที่องค์การบริหารส่วนตำบลต้องการทราบ คือปัญหาต่างๆ

การวิเคราะห์แผนพัฒนา เป็นการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของประชาชน ที่เสนอมาผ่านทางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อนำมากำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาในขั้นตอนต่อไป

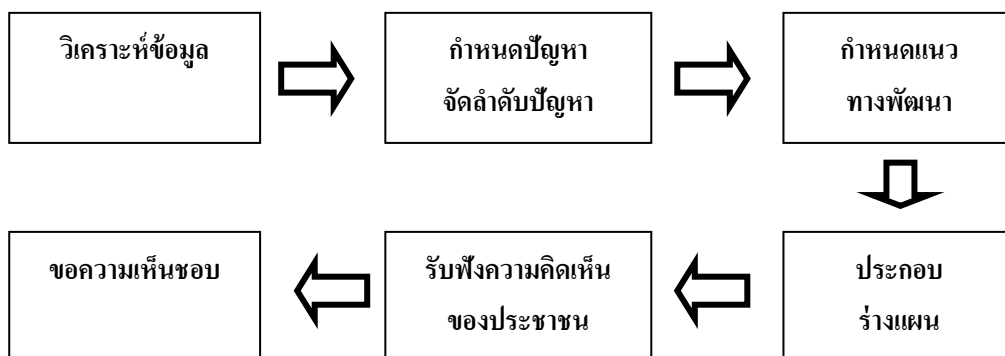
ขั้นการกำหนดปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดปัญหา โดยการนำปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาของประชาชนจากแผนพัฒนาหมู่บ้านมารวมด้วยกัน เพื่อให้เป็นปัญหาของตำบลและเพื่อให้ได้รับทราบปัญหาครบถ้วนมากยิ่งขึ้น โดยรวมปัญหาที่คล้ายกันเป็นปัญหาเดี่ยวแยก กลุ่มปัญหาออกเป็น 8 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน แหล่งน้ำ สาธารณสุข การเมืองการบริหาร การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการใช้เสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุมและวิธีการกำหนดและให้น้ำหนักตัวเกณฑ์ โดยการแปลงข้อมูลคุณภาพให้เป็นตัวเลขเพื่อสะดวกในการเปรียบเทียบกัน โดยกำหนดตัวเกณฑ์ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นตัววัดตัวเกณฑ์เหล่านี้ ได้แก่ ความร้ายแรงและเร่งด่วนของปัญหา ความเสียหายในแง่การพัฒนาขนาดของกลุ่มคนที่ถูกระทบ เป็นต้น

ขั้นการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นการนำปัญหามาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่ามาจากอะไร เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขที่สาเหตุของปัญหานั้น โดยการกำหนดกิจกรรม โครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขสาเหตุของปัญหา โดยแปลงแนวทางมาเป็น โครงการ กิจกรรม พร้อมกำหนดเป้าหมายของแต่ละโครงการ กิจกรรม และแบ่งแยกออกเป็นรายปีว่าปีใดจะดำเนินการแก้ไขจำนวนเท่าไร

นำร่างแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี ไปปรับปรุงความคิดเห็นจากประชาชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเชิญประชุมคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน พร้อมทั้งแจ้งรายละเอียดของร่างแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี เปิดเวทีอภิปราย เสนอความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงร่างแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

การเสนอขอความเห็นชอบ โดยเสนอขอความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลก่อนเสนอคณะกรรมการพัฒนาอำเภอเพื่อพิจารณาแล้วเสนอนายอำเภอ พิจารณานุมัติ ซึ่งเสนอขั้นตอนดังกล่าวเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ปี
ที่มา : (กรมการปกครอง สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น, 2543)

4. เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)

คำว่า เดลฟาย (Delphi) รากศัพท์ของคำมาจากชื่อของวิหารศักดิ์สิทธิ์สมัยกรีกโบราณ มีผู้เล่าต่อกันมาว่า วิหารแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการให้ผลคำทำนายเหตุการณ์ในอนาคตได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ประชาชนจึงให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก

ประวัติและความเป็นมา

ในปี พ.ศ.2495 กองทัพอากาศอเมริกันได้ใช้เทคนิคการทำวิจัยลักษณะหนึ่ง ซึ่งได้เชิญกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับมาระดมความคิดเห็นเพื่อหาฉันทมติ (Consensus) โดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาเผชิญหน้าพร้อมกันในที่ประชุม แต่กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนสิ่งที่ต้องการแสดงความเห็นลงในแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ แล้วนำความคิดเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทุกคนมาสรุป หลังจากนั้นก็นำผลสรุปกลับไปถามซ้ำแก่ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมในลักษณะเดียวกันอีกเพื่อให้ได้ข้อยุติ

การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) ได้ถูกนำมาเผยแพร่ตีพิมพ์ครั้งแรกลงในบทความเรื่อง “An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Experts” ของวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน 2506 โดย โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ซี ดาลกี (Norman C. Dalkey) นักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ซึ่งเป็นบริษัทค้าอาวุธสงคราม ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

ปัจจุบันการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่งเหมาะสำหรับงานวิจัยที่ต้องการเจาะลึกลงไปในเรื่องนั้น ๆ และต้องการความ

ถูกต้องแม่นยำอย่างสูง เช่น งานวิจัยในเรื่อง “ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยกรณีที่ยีนเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก WTO” ลักษณะของงานวิจัยในหัวข้อดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ต้องการเจาะลึกลงไป ในรายละเอียดสำคัญถึง 3 ประการ คือ ด้านเศรษฐกิจของไทย การค้าของจีน และเงื่อนไขขององค์การ WTO งานวิจัยดังกล่าวจึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้องแม่นยำมากที่สุดมาเป็นผู้ตอบแบบสอบถามของงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งจะพบว่าบุคคลที่จะเชิญมาเป็นผู้เชี่ยวชาญสำหรับงานวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายจะมีจำนวนไม่มาก ทั้งนี้ เพราะจะต้องคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้นอย่างแท้จริงซึ่งหาได้ยาก และมีจำนวนน้อย

ดังนั้น การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จึงเป็นวิธีการวิจัยที่ใช้เทคนิคการรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ เพื่อหาฉันทามติ (Consensus) โดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาเผชิญหน้าพร้อมกันในที่ประชุม แต่จะให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนสิ่งที่ต้องการแสดงความคิดเห็นลงในแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ แล้วนำความคิดเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทุกคนมาสรุป หลังจากนั้นก็นำผลสรุปกลับไปถามซ้ำกับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมในลักษณะเดียวกันอีกเพื่อให้ได้ข้อยุติ การใช้เทคนิคลักษณะนี้จะลดการเผชิญหน้า การโต้ตอบถกเถียงที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างที่ประชุม ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ไม่มีอิทธิพลทางความคิดหรือความเกรงใจซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผลการวิจัยที่ได้จึงเป็นที่น่าเชื่อถือ และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

การกำหนดจำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

การกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะมาให้ข้อมูลในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย มักจะมีจำนวนไม่มาก อันเนื่องมาจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจริง ๆ นั้นมีอยู่น้อย และบางเรื่องเป็นการยากที่จะติดต่อผู้เชี่ยวชาญมาให้ข้อมูลได้ ปัญหาอีกประการหนึ่งของผู้วิจัยที่ใช้เทคนิคนี้ก็คือ จะทราบได้อย่างไรว่าใครเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย โดยปกติแล้วการจะเชิญผู้ใดมาเป็นผู้เชี่ยวชาญจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ หรือได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้เชี่ยวชาญขององค์กรด้านวิชาชีพต่าง ๆ หรือหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาล จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมควรจะอยู่ระหว่าง 17 – 33 คน

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

ในการดำเนินงานวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จะเริ่มจากผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญให้ได้จำนวนที่เหมาะสม แล้วเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นเข้ามาเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย เมื่อผู้วิจัยได้ผู้เชี่ยวชาญครบถ้วนตามจำนวนแล้วจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งโดยปกติจะใช้ระยะเวลาสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญประมาณ 3-4 รอบ

รอบที่ 1 ผู้วิจัยจะออกแบบสอบถามส่งไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อสอบถามความคิดเห็นแบบกว้าง ๆ ในหัวข้องานวิจัยที่ต้องการคำตอบ โดยลักษณะของแบบสอบถามจะเป็นการกำหนดโครงสร้างการตอบแบบคร่าว ๆ ลักษณะแบบคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด โดยผู้วิจัยจะต้องมีจดหมายนำซึ่งควรจะกล่าวแนะนำตัวเอง พร้อมเบอร์โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถติดต่อกลับเมื่อสงสัยหรือมีปัญหาไม่เข้าใจ นอกจากนี้ควรจะต้องอธิบายวัตถุประสงค์การทำวิจัยให้ชัดเจนโดยยืนยันให้บุคคลเหล่านั้นทราบว่าเขาได้รับเกียรติเป็นผู้เชี่ยวชาญ พร้อมกำหนดวันส่งแบบสอบถามกลับคืนด้วย

รอบที่ 2 ภายหลังจากได้รับแบบสอบถามรอบที่ 1 กลับคืนมาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะรวบรวมความคิดเห็นเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แล้วส่งกลับไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมอีกครั้งหนึ่ง

รอบที่ 3 หลังจากได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 กลับคืนมาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามในรอบที่ 2 มาคำนวณหาค่าทางสถิติ อันได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) เพื่อนำไปแสดงไว้ในแบบสอบถามรอบที่ 3 พร้อมทั้งระบุค่าระดับคะแนนของผู้เชี่ยวชาญท่านนั้น ๆ ที่ได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ไว้ในแบบสอบถามรอบที่ 3 นี้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการย้ำว่าผู้เชี่ยวชาญท่านนั้น ได้เคยเลือกคำตอบไว้ที่ค่าระดับคะแนนใดจากแบบสอบถามรอบที่ 2 ที่ผ่านมา

จะสังเกตได้ว่าในแบบสอบถามรอบที่ 2 กับรอบที่ 3 รูปแบบของข้อคำถามต่าง ๆ จะเหมือนกัน ยกเว้นในแบบสอบถามรอบที่ 3 จะมีการแสดงค่าตำแหน่งมัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และค่าระดับคะแนนที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้น ได้เคยตอบไว้ในแบบสอบถามรอบที่ 2 จุดประสงค์ของการจัดทำแบบสอบถามรอบที่ 3 นี้เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามได้เห็นความแตกต่างระหว่างคำตอบของตนเองกับค่าคำตอบที่เป็นค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ในกรณีที่คำตอบของผู้เชี่ยวชาญท่านใดแตกต่างไปจากกลุ่ม (ดูได้จากค่าระดับคะแนนคำตอบของตนเองอยู่นอกเหนือจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์) แต่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นยังต้องการยืนยันในคำตอบเดิมของตัวเองอยู่ จะต้องเขียนคำอธิบายเหตุผลประกอบว่าเหตุใดจึงคิดเห็นเช่นนั้น แต่ถ้าในกรณีที่เปลี่ยนใจยอมรับตามเสียงส่วนใหญ่ก็ต้องเปลี่ยนค่าระดับคะแนนของตนในการตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 นี้ใหม่ให้อยู่ในช่วงค่าพิสัยระหว่างควอไทล์นั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมีกรณีผู้เชี่ยวชาญที่มีค่าระดับคะแนนคำตอบของตนจากแบบสอบถามรอบที่ 2 อยู่ในช่วงพิสัยระหว่างควอไทล์แล้ว แต่ต้องการเปลี่ยนคำตอบมาเป็นค่าระดับคะแนนที่อยู่

นอกค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ก็จะต้องเขียนคำอธิบายเหตุผลประกอบด้วยเช่นกัน (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2549, หน้า 107-112)

บริบทของจังหวัดตาก

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดตาก

เมืองตาก เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง มีชื่อเดิมว่า “เมืองระแหง” ในอดีต เป็นเมืองที่มีชาวมอญอาศัยอยู่มาก่อน ดังมีหลักฐานศิลปะมอญปรากฏอยู่ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านตาก เมืองนี้สร้างขึ้นก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ต่อมาเมื่อได้สถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแล้ว เมืองตากมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญด้านฝั่งตะวันตก และยังเป็นเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ในอดีตรวมถึง 4 พระองค์ ที่เสด็จมาชุมนุมกองทัพ ณ ดินแดนเมืองตากแห่งนี้ ได้แก่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายตัวเมืองตากจากฝั่งขวาของแม่น้ำปิงมายังฝั่งซ้ายบริเวณตำบลบ้านระแหงจนกระทั่งทุกวันนี้

ลักษณะที่ตั้ง

อาณาเขต เขตการปกครองจังหวัดตาก มีพื้นที่ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 55 ลิปดา 36 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 7 ลิปดา 22 ฟลิปดา ตะวันออก สูงกว่าระดับน้ำทะเล 116.2 เมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามระยะทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน ระยะทางประมาณ 426 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 16,407 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,254,156 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.19 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับสองของภาคเหนือรองจากจังหวัดเชียงใหม่

อาณาเขต

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ 9 จังหวัด และ 1 ประเทศ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานี และกาญจนบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีชายแดน

ยาว 535 กิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดตากประกอบด้วยป่าไม้และเทือกเขาสูง มีพื้นที่ราบสำหรับการเกษตรน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงเป็นทิวเขาดนตรงชันสูง สลับซับซ้อน จังหวัดตากแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. ด้านตะวันออก ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา และอำเภอวังเจ้า มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 5,692.68 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,557,925 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.70 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศด้านตะวันออกนี้ประกอบด้วยภูเขาสูงประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ปกคลุมไปด้วยป่าโปร่ง และป่าเบญจพรรณ

2. ด้านตะวันตก ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผาง มีพื้นที่ทั้งสิ้น 10,713.97 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,696,231.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 65.30 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงประมาณร้อยละ 80 ปกคลุมด้วยป่าโปร่ง ป่าดงดิบและป่าสน

จังหวัดตากแบ่งหน่วยการปกครองจังหวัดตาก ออกเป็น 9 อำเภอ 63 ตำบล 584 หมู่บ้าน 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 15 เทศบาล 53 อบต. โดยอำเภออุ้มผาง มีพื้นที่มากที่สุด รองลงมา คือ อำเภอสามเงา และอำเภอแม่สอด อำเภอวังเจ้า มีพื้นที่น้อยที่สุด อำเภอเมืองตากมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมา คือ อำเภอแม่สอด และอำเภอบ้านตาก อำเภอวังเจ้า มีหมู่บ้านน้อยที่สุด

ภาพที่ 3 แผนที่จังหวัดตาก

ตารางที่ 1 จำนวนหน่วยการปกครองของจังหวัดตาก

อำเภอ	ปีที่จัดตั้ง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนตำบล			จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนเทศบาล	จำนวนอบต.	หมายเหตุ
			นอกเขตเทศบาล	ในเขตเทศบาล	รวม				
1. เมืองตาก	2429	1,600	9	5	14	104	2	9	
2. บ้านตาก	2438	993	6	2	8	79	2	6	
3. สามเงา	2501	2,772	6	1	7	46	1	6	
4. แม่สอด	2441	1,986	9	3	12	88	3	9	
5. แม่ระมาด	2494	1,476	6	2	8	57	2	6	
6. ท่าสองยาง	2501	1,920	6	1	7	67	1	6	
7. พบพระ	2530	1,007	5	1	6	54	1	5	
8. อุ้มผาง	2502	4,325	5	2	7	36	2	3	
9. วังเจ้า	2539	329	3	1	4	28	1	3	
รวมทั้งสิ้น	-	16,408	55	18	73	559	15	53	

ประชากร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 515,156 คน โดยอำเภอวังเจ้า มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด จำนวน 91.53 คน/ตร.กม. รองลงมา คือ อำเภอเมืองตาก มีความหนาแน่นของประชากร จำนวน 61.69 คน/ตร.กม. และอำเภออุ้มผาง มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด จำนวน 6.03 คน/ตร.กม.

การประปา

ประปา มีสาขาประปา 7 แห่ง กำลังการผลิต 16,190,400 ลบ.ม. จำนวนครัวเรือนที่ไม่สามารถหาน้ำสะอาดดื่มได้เพียงพอตลอดปี 77 หมู่บ้าน หรือจำนวน 66,615 ครัวเรือน (ข้อมูลจากแผนพัฒนาจังหวัดตาก 4 ปี (พ.ศ.2551-2554) ระบบประปาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตาก ก่อสร้าง มี 4 แห่ง คือ 1) ระบบประปาแบบท่อถังสูง หมู่ 2,3 ต.ยกกระบัตร อ.สามเงา จ.ตาก 2) ระบบประปาหมู่บ้านแบบผิวดินขนาดใหญ่ หมู่ 3,4,5,6 ต.สมอโค่น อ.บ้านตาก จ.ตาก 3) ระบบประปาภูเขา หมู่ 10 บ้านเรเคาะ – หมู่ 4 หัวยนกกก ต.แม่หละ หมู่ 5 ต.แม่ต๋าน อ.ท่าสองยาง จ.ตาก 4) ขยายเขตประปา บริเวณจุดชมวิวดอยมูเซอ ต.ด่านแม่ละเมา อ.แม่สอด จ.ตาก

การไฟฟ้า

ไฟฟ้า จังหวัดมีการผลิตกระแสไฟฟ้า 218,556,000 หน่วย มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 66,006 ครัวเรือน มีไฟฟ้าใช้แล้ว 65,281 ครัวเรือน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ 725 ครัวเรือน หรือจำนวน 61 หมู่บ้าน (ข้อมูลจากแผนพัฒนาจังหวัดตาก 4 ปี (พ.ศ.2551-2554))

การสื่อสาร

โทรคมนาคม มีชุมสายโทรศัพท์ 17 ชุมสาย จำนวนหมายเลขโทรศัพท์ (ทศท.) จำนวน 18,792 เลขหมาย จำแนกตามผู้เช่า บ้าน 13,431 หมายเลข ธุรกิจ 1,835 หมายเลข รายการ 906 หมายเลข มีที่ทำการไปรษณีย์ 9 แห่ง สถานีวิทยุกระจายเสียง 5 แห่ง

ด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ/รายได้ประชากร

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด(Gross Provincial Product: GPP) ในปี 2549 คิดเป็นมูลค่า 32,066 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวประชากร 65,376 บาท กิจกรรมที่ทำรายได้ให้จังหวัดตากมากที่สุดคือการผลิตอุตสาหกรรม มูลค่า 7,783 ล้านบาท รองลงมา คือ การเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และป่าไม้ มูลค่า 5,585 ล้านบาท อันดับที่สาม คือ การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน มูลค่า 3,706 ล้านบาท

ด้านการเกษตร

จังหวัดตากมีพื้นที่การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ทั้งสิ้น จำนวน 1,909,355 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.62 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ถึง จำนวน 920,597 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.21 พืชอื่นๆ จำนวน 561,891 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.43 ที่นา จำนวน 279,666 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.63 ไม้ผล/ไม้ยืนต้น 109,457 ไร่ คิดเป็น 5.73 พืชผัก 32,603 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.71

ตารางที่ 2 พื้นที่การเกษตรจังหวัดตาก

อำเภอ	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พืชที่ถือครองทำการเกษตร (ไร่)						รวม
		ปลูกข้าว	พืชไร่	ไม้ผล ไม้ยืนต้น	ไม้ดอก ไม้ประดับ	พืชผัก	แปลง หญ้า	
เมืองตาก	1,000,000	87,032	148,483	25,298	31	3,476	25,615	289,935
บ้านตาก	620,625	32,689	40,586	11,011	0	3,052	11,915	99,253
สามเงา	1,732,500	21,909	27,716	38,022	0	209	0	87,836
แม่สอด	1,241,250	52,930	220,045	5,959	415	1,926	170	281,445
แม่ระมาด	922,500	30,734	68,693	6,074	0	1,242	0	106,743
ท่าสองยาง	1,200,000	39,620	13,402	6,072	0	493	0	59,587
พบพระ	629,375	19,818	284,825	12,836	5,974	28,811	0	352,264
อุ้มผาง	2,703,125	17,011	31,964	1,432	0	2,839	0	53,246
วังเจ้า	205,625	13,291	77,743	16,523	0	160	0	107,717
รวม	10,255,000	315,034	913,457	123,207	6,420	42,208	37,700	1,438,026

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอันดับ 1 ของจังหวัดตาก มีพื้นที่เพาะปลูกมากเป็นอันดับสามของภาคเหนือ รองจากจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดนครสวรรค์ สามารถปลูกได้ทุกอำเภอ ปลูกมากที่อำเภอพบพระ และอำเภอแม่สอด

ข้าว จังหวัดตากมีพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกข้าว แต่เดิมเกษตรกรจะปลูกข้าวเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ในปัจจุบันได้หันมาปลูกเพื่อการจำหน่ายเนื่องจากราคาข้าวสูงขึ้น

ถั่วเขียวถั่วมัน พื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญได้แก่ อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด

ถั่วเหลือง เป็นพืชเศรษฐกิจที่รัฐบาลส่งเสริมการปลูกเพื่อลดการนำเข้าจากต่างประเทศ พื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญได้แก่ อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด อำเภอบ้านตาก อำเภอเมือง และอำเภอสามเงา

พืชผัก เป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดตากในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอพบพระ ซึ่งเป็นบริเวณที่สูง อากาศหนาวเย็น ตลอดจนเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอด

ปี ทำให้อำเภอพบพระเป็นแหล่งที่ปลูกผักที่สำคัญที่สุดในจังหวัดตาก ได้แก่ ผักกาดขาวปลี (ลู้ย) มันสำปะหลังโรงงาน มันฝรั่ง พริกชี้หนู สำหรับราคาจะขึ้นอยู่กับฤดูกาลผลิต และปริมาณผลผลิตที่มีอยู่ในตลาดและความเคลื่อนไหวของราคาในตลาดสี่มุมเมือง และตลาดไท ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายแห่งใหม่

ตารางที่ 3 การผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดตาก ปีการเพาะปลูก 2552

ชนิด	พื้นที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต		ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม / ไร่)
		ผลผลิตเฉลี่ย (ก.ก./ไร่)	ปริมาณ ผลผลิต (ตัน)	
พืชไร่	42,429		221,488.84	
- ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	14,831	120	84	700
- มันสำปะหลังโรงงาน	10,000	6,000	22,000	3,666.67
- ถั่วเขียวผิวมัน	-	-	-	-
- ถั่วเหลือง	3,000	120	18	150
- มันฝรั่ง	-	-	-	-
- อ้อยโรงงาน	-	7,237	137,503	19,000
- อื่นๆ	14,598		61,883.84	
ข้าว	14,560		12,139.25	
- ข้าวเจ้านาปี	11,800	17,381	9,061.70	521.36
- ข้าวเจ้านาปรัง	2,760	-	-	-
- ข้าวเจ้าไร่	-	11,835	3,077.55	260.04
พืชผัก	24,594	3,436	38,254.30	
- พริกชี้หนูเม็ดเล็ก	600	-	119.80	119,800
- ข้าวโพดหวาน	400	300	100	333.33
- ผักกาดขาวปลี	3,136	3,136	11,872.50	3,785.87
- กระเทียม	2,530	-	-	-
- อื่นๆ	17,928		26,162	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชนิด	พื้นที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต		ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม / ไร่)
		ผลผลิตเฉลี่ย (ก.ก./ไร่)	ปริมาณ ผลผลิต (ตัน)	
ไม้ผล	12,897		17,851.34	
- ลำไย	-	-	-	-
- กล้วยไข่	-	-	-	-
- ส้มเขียวหวาน	-	-	1,036.28	1,036,280
- มะม่วง	-	-	-	-
- อื่นๆ	12,897		16,815.06	
ไม้ดอกไม้ประดับ	3,500	2,395	2,155.50	900
- กุหลาบ	3,500	2,395	2,155.50	900
- ดาวเรือง	-	-	-	-

ปศุสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดตากส่วนใหญ่เลี้ยงไว้ใช้งานและเพื่อบริโภคภายในจังหวัด การเลี้ยงในเชิงพาณิชย์ยังมีน้อย ไม่แพร่หลายนัก สัตว์เลี้ยงที่ใช้ในการบริโภคเป็นส่วนใหญ่บางส่วนต้องนำเข้าจากจังหวัดใกล้เคียง สัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมากได้แก่ ไก่ ไก่เนื้อ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเอื้ออำนวย

ประมง

การประมงจังหวัดตาก เป็นการประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง และอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล รวมทั้งแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเอง

ด้านอุตสาหกรรม

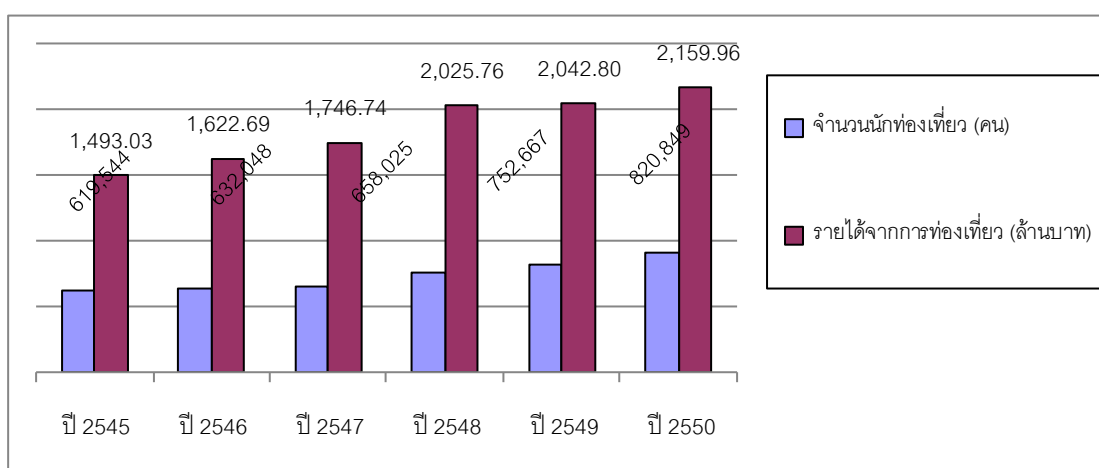
จังหวัดตาก มีโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งหมด 567 แห่ง ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดตาก

ที่	อำเภอ	จำนวน	หมายเหตุ
1.	เมืองตาก	142	จ้างแรงงานรวม
2.	บ้านตาก	31	49,553 คน
3.	สามเงา	10	เงินลงทุนรวม
4.	แม่สอด	318	11,755 ล้านบาท
5.	แม่ระมาด	15	
6.	ท่าสองยาง	6	
7.	พบพระ	17	
8.	อุ้มผาง	5	
9.	วังเจ้า	23	
รวม		567	

ด้านการท่องเที่ยว

โดยภาพรวมจังหวัดตากมีจำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดตาก ปี 2545-2550

ด้านสาธารณสุข

มีโรงพยาบาลของรัฐ,เอกชน 10 แห่ง คิดเป็นอัตราส่วนแห่งต่อประชากร 524,897 คน มีร้านขายยา 53 แห่ง มีแพทย์ 123 คน และพยาบาล 877 คน คิดเป็นอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 4,066 คน และคิดเป็นอัตราส่วนพยาบาลต่อประชากร 683 คน และมีบุคลากรที่ให้บริการด้านสาธารณสุข 2,364 คน ปี 2551 จังหวัดตากมีจำนวนสถานพยาบาลปัจจุบันที่มีเตียงรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนทั้งสิ้น 14 แห่ง มีจำนวนเตียง 952 เตียง ในจำนวนนี้มีสถานพยาบาลที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข 8 แห่ง จำนวน 862 เตียง สังกัดกระทรวงอื่น 1 แห่ง จำนวน 30 เตียง และเป็นสถานพยาบาลของเอกชน จำนวน 1 แห่ง จำนวน 60 เตียง มีแพทย์ 123 คน อัตราส่วนต่อประชากร 4,066 คน พยาบาลวิชาชีพ 877 คน อัตราส่วนต่อประชากร 683 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2,364 คน อัตราส่วนต่อประชากร 222 คน รวม 3,364 คน อัตราส่วนต่อประชากร 4,911 คน

ด้านศาสนา

ในปี 2550 จังหวัดตาก มีพระ 1,213 รูป สามเณร 575 รูป พุทธศาสนิกชน 428,300 คน (ร้อยละ 86.5%) จำนวนวัด 197 แห่ง ที่พักสงฆ์ 259 แห่ง วัดพัฒนาตัวอย่าง 19 วัด อุทยานการศึกษา 9 วัด อิสลามมีกชน 30,580 คน (ร้อยละ 6.20%) จำนวนมัสยิด 4 แห่ง คริสต์ศาสนิกชน 31,546 คน (ร้อยละ 6.40%) จำนวนโบสถ์ 26 แห่ง และอื่นๆ (ฮินดู/พราหมณ์/ซิกข์) 4,756 คน (ร้อยละ 1%) ส่วนในด้านวัฒนธรรม/แหล่งการเรียนรู้ มีห้องสมุดประชาชน 9 แห่ง สภาวัฒนธรรมประจำจังหวัด 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่ง สภาวัฒนธรรมตำบล 54 แห่ง สภาวัฒนธรรมอำเภอ 9 แห่ง ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน จำนวน 4 แห่ง จำนวนชนกลุ่มน้อยในจังหวัดตาก ประกอบด้วย แม่ว 32,311 คน เย้า 632 คน มูเซอ 2,813 คน อีเก้อ 1,002 คน ลีซอ 2,047 คน กะเหรี่ยง 110,682 คน และคนไทยบนพื้นที่สูง 13,290 คน

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

จังหวัดตาก มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญที่นิยมปฏิบัติ สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน แยกเป็นรายอำเภอ ดังนี้

ที่	อำเภอ	วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของแต่ละอำเภอ
1	อำเภอเมืองตาก	ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง, ประเพณีงานตากสินมหาราชานุสรณ์และกาชาดจังหวัดตาก ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีกินวอ ประเพณีปีใหม่ม้ง/มูเซอ/ลีซอ
2	อำเภอบ้านตาก	ประเพณีขึ้นธาตุเดือน 9 ประเพณีกินฮ้าว ประเพณีลอยกระทงและแข่งเรือพายพื้นบ้าน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีตานก๋วยสลาก
3	อำเภอสามเงา	ประเพณีขึ้นธาตุเดือน 5, ประเพณีขึ้นธาตุแก่งสร้อย, ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเพ็งเดือนยี่จี่ข้าวหลาม ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งบั้งไฟ (บ้านสองแคว บ้านแม่ระวาน ตำบลยกกระบัตร์) ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีตานก๋วยสลาก
4	อำเภอวังเจ้า	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีปีใหม่ม้ง
5	อำเภอแม่สอด	ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์แม่สอด – เมียวดี ประเพณีงานบวงสรวงเจ้าพ่อพะวอ ประเพณีแล่อู๊ปะตะกำ (ตักบาตรถวายข้าวพระพุทธ) ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีขึ้นธาตุคอยดินจี่ ประเพณีขึ้นธาตุผาแดง ประเพณีถือศีลอดวันเมาลิด ประเพณีปอยต่างลอง (บวชลูกแก้ว) ประเพณีปีใหม่ม้ง
6	อำเภอแม่ระมาด	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีสืบชะตา ประเพณีปีใหม่มะเหรี่ยง ประเพณีขึ้นธาตุ
7	อำเภอพบพระ	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีเพ็งเดือนยี่จี่ข้าวหลาม ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีปีใหม่ม้ง
8	อำเภอท่าสองยาง	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีสงน้ำพระธาตุห้วยลึก ประเพณีปีใหม่มะเหรี่ยง ประเพณีเทียวถ้ำแม่อุสุ
9	อำเภออุ้มผาง	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีแผ่นดินคอยลอยฟ้า ประเพณีผูกข้อมือถือศีลลาภ ประเพณีปีใหม่มะเหรี่ยง

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรดิน ส่วนใหญ่เป็นดินทราย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ มีการใช้สารเคมี หรือสารอันตราย ส่งผลกระทบต่อให้มีการปนเปื้อนของดิน ดินส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำ ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก พื้นที่ที่เป็นเนินสูงหรือภูเขาที่มีความลาดชันมาก เมื่อเกิดฝนตกหนักมากมีความเสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินถล่ม

แหล่งน้ำ จังหวัดตากมีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำปิง มีความสำคัญต่อการเพาะปลูก และแม่น้ำเมย ประชากรส่วนใหญ่ใช้น้ำจากลำห้วยที่พาดผ่านพื้นที่ของหมู่บ้านหรือ ใกล้เคียง และในบางพื้นที่มีการกักเก็บน้ำโดยการสร้างฝายเพื่อใช้การอุปโภค สำหรับหมู่บ้าน ที่มีปัญหาเรื่องน้ำใช้มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน จำแนกเป็นอำเภอเมือง 6 หมู่บ้าน อำเภอบ้านตาก 1 หมู่บ้าน อำเภอแม่สอด 2 หมู่บ้าน อำเภอแม่ระมาด 2 หมู่บ้าน อำเภอพบพระ 1 หมู่บ้าน

ป่าไม้ ในปี 2528 จังหวัดตากมีเนื้อที่ป่าไม้ 7,839,375 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 76.45 ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด เนื้อที่ป่าถูกทำลายเรื่อยๆ จนเหลือ 7,760.325 ไร่ ในปี 2543 หรือประมาณร้อยละ 75.68 และในปี 2550 มีป่าสงวนแห่งชาติ 15 ป่า หรือ 7,567,768 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 73.80 ของเนื้อที่จังหวัด แนวโน้มของทรัพยากรป่าไม้จะลดลงอย่างต่อเนื่อง

แร่ธาตุ จังหวัดตากมีแหล่งแร่ที่สำคัญได้แก่หินแกรนิต สังกะสี ทรัพยากรแร่ยังมีอยู่มากโดยเฉพาะหินแกรนิต

อากาศ ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดตากเป็นแบบฝนตกชุกสลับกับแห้งแล้ง ในเขตร้อนอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีที่สถานีตรวจวัดอากาศอำเภอแม่สอด มีค่าเท่ากับ 25.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด ในเดือนธันวาคม มีค่า 21.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่า 36.3 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ 1,395.3 มิลลิกรัม โดยเดือนสิงหาคม เป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนสูงสุด

แหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่หลายแหล่ง เช่น อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช อุทยานแห่งชาติลานสาง น้ำตกทีลอซู ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามในอันดับ 1 ใน 6 ของโลก วนอุทยานไม้กลายเป็นหิน ซึ่งมีความยาว 72.22 เมตร เป็นต้น

2. บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดตาก

องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546 โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นราชการส่วนท้องถิ่นและเป็นนิติบุคคล แบ่งเป็น

3 ขนาด ได้แก่ อบต.ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยใช้เกณฑ์รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลจะประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงและฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ สมาชิกสภา อบต. (ส.อบต.) มาจากการเลือกตั้งของประชาชนเช่นกัน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี

องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดตาก มีจำนวนทั้งสิ้น 53 แห่งใน 9 อำเภอ โดยส่วนใหญ่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง จำนวน 38 แห่ง และเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก จำนวน 15 แห่ง แยกเป็นรายอำเภอดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดตาก

อำเภอ	อบต.ขนาดกลาง (แห่ง)	อบต.ขนาดเล็ก (แห่ง)
เมืองตาก	7	2
บ้านตาก	5	1
สามเงา	4	2
แม่สอด	6	3
พบพระ	4	1
แม่ระมาด	4	2
วังเจ้า	3	0
ท่าสองยาง	5	1
อุ้มผาง	0	3
รวม	38	15

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2552 ส่วนที่ 3 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมายโดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

[อนุ (8) (9) ของมาตรา 67 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2552]

มาตรา 68 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
- (5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- (12) การท่องเที่ยว
- (13) การผังเมือง

[อนุ (12) (13) ของมาตรา 68 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2552]

มาตรา 69 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐในอันที่จะดำเนินกิจการใดๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบล แต่ต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้าตามสมควร ในกรณีนี้หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจการดังกล่าว ให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาดำเนินกิจการนั้นด้วย

มาตรา 69/1 การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล การจัดทำงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับว่าด้วยกรนั้น และหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

[มาตรา 69/1 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2556]

มาตรา 70 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของทางราชการในตำบล เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ

มาตรา 71 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อใช้บังคับในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้องค์การบริหารส่วนตำบลออกข้อบัญญัติหรือให้มีอำนาจออกข้อบัญญัติ ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินหนึ่งพันบาท เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

ร่างข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเสนอได้ก็แต่นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือราษฎรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและนายอำเภอให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกองการบริหารส่วนตำบลลงชื่อและประกาศ เป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

ในกรณีที่นายอำเภอไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้ส่งคืนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่นายอำเภอได้รับร่างข้อบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าว เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาทบทวนร่าง ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นใหม่ หากนายอำเภอไม่ส่งร่างข้อบัญญัติองค์การบริหาร ส่วนตำบลคืนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่นายอำเภอได้รับร่าง ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าวให้ถือว่านายอำเภอเห็นชอบกับร่างข้อบัญญัติองค์การ บริหารส่วนตำบลนั้น

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาทบทวนร่างข้อบัญญัติองค์การบริหาร ส่วนตำบลตามวรรคสี่แล้ว มีมติยืนยันตามร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมด้วยคะแนน เสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ให้ นายกองการบริหารส่วนตำบลลงชื่อและประกาศเป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดย ไม่ต้องของความเห็นชอบจากนายอำเภอแต่ถ้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ยืนยันภายใน สามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลคืนจากนายอำเภอหรือยืนยัน ด้วยคะแนนเสียงน้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ ให้ร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นเป็นอันตกไป

[มาตรา 71 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับ ที่ 5) พ.ศ. 2556]

มาตรา 72 การบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตาม กฎหมายว่าด้วยกรนั้น

เพื่อประโยชน์แก่กิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล อาจขอให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติกิจการขององค์การบริหารส่วน ตำบลเป็นการชั่วคราวได้โดยไม่ขาดจากต้นสังกัดเดิม ทั้งนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจ อนุญาตได้ตามความจำเป็น และในกรณีที่เป็นข้าราชการซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทยทำความตกลงกับหน่วยงานต้นสังกัดก่อนแต่งตั้ง

[มาตรา 72 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับ ที่ 5) พ.ศ. 2556]

มาตรา 73 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจทำกิจการนอกเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หรือร่วมกับสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น เพื่อกระทำกิจการร่วมกันได้ ทั้งนี้ เมื่อได้รับความยินยอมจากสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และกิจการนั้นเป็นกิจการที่จำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน(กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2553, หน้า 188-191)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอ เพื่อทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบล การปฏิบัติตามตามแผน ตลอดจนประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติตามแผนพัฒนา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดการวิจัยดังต่อไปนี้

ธงชัย ฉัตรบุรณะพานิช (สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย, 2543, หน้า 79) ผลการศึกษาพบว่า การวางแผนพัฒนาประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล ไม่มีระบบข้อมูลที่ดี และเป็นระบบที่ใช้ในการตัดสินใจและประกอบการณ์ในการวางแผน การวางแผนมิได้ดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและระเบียบที่กำหนด รวมทั้งประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ทั้งขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและการทำประชาพิจารณ์แผนพัฒนาตำบล นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาอื่นๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ให้ความสำคัญเรื่องแผน งบประมาณ ไม่เพียงพอในการจัดทำโครงการ / กิจกรรม ข้อยกักกันในเรื่องระยะเวลาในการจัดทำแผนและปัญหาการประสานแผนในระดับต่างๆ

ธีรวรรณ เทพรัศม์ (2544 , บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสงขลา พบว่าการปฏิบัติตามแผนอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในระดับปานกลาง ชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลและระดับการศึกษาต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ส่วนเพศ อายุ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีปัญหาอุปสรรคในกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 สำหรับปัญหาในกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ปัญหางบประมาณ ปัญหาบุคลากร ปัญหาการบริหาร ปัญหาขาดแคลนเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน

ประหยัด หงส์ทองคำ (2524, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาท้องถิ่น : บทบาทของเทศบาล และสุขาภิบาล พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสองรูปแบบคือ เทศบาลและสุขาภิบาล ยังไม่มีศักยภาพในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ปัจจัยที่สำคัญสืบเนื่องมาจากปัญหาด้านการคลัง บุคลากร และการบริหารงาน

อลงกรณ์ ปราบไพรี (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2545 – 2549) โดยกระบวนการประชาคม : กรณีศึกษาอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แผนพัฒนาอำเภอที่จัดทำโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอรูปแบบเดิมที่จัดทำโดยภาครัฐ โดยมีเหตุผลดังนี้

1. สมาชิกประชาคมอำเภอส่วนใหญ่เห็นว่า ประชาคมคือองค์กรที่เป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงสามารถรับฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่โดยไม่ละเลยต่อเสียงส่วนน้อยของชุมชน อีกทั้งเป็นการดำเนินงานโดยยึดถือหลักผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าพวกพ้อง สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย
2. แผนพัฒนาอำเภอโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนความต้องการของประชาชน จึงสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอที่จัดทำโดยส่วนราชการ
3. ประชาคมสามารถผลักดันโครงการต่างๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยการเสนอแผนงาน / โครงการของชุมชนต่อส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล

ปรีชา สันรัมย์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารองค์กรบริหารส่วนตำบล ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล พบว่าคณะกรรมการบริหารองค์กรบริหารส่วนตำบลขาดศักยภาพในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงใช้กิจกรรมแทรกแซง คือ การฝึกอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจในด้านโครงสร้างและบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบลในด้านการวางแผนและการจัดทำแผนพัฒนาตำบล การฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ผลการดำเนินการแทรกแซงปรากฏว่า คณะกรรมการบริหารองค์กรบริหารส่วนตำบลมีความรู้ ความเข้าใจในด้านของการวางแผน จัดทำแผนพัฒนาตำบลได้อย่างถูกต้องตามหลักการวางแผนและแผนพัฒนาตำบล ได้รับการพิจารณาให้ความเห็นชอบและอนุมัติจากสภาองค์กรบริหารส่วนตำบล

วัชรินทร์ สายสาระ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดเลย พบว่า สภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนา ประชาชนยังไม่ได้

เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ส่วนการดำเนินงานเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนามีปัญหามากที่สุดเกี่ยวกับการประชุมชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเพื่อค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางการแก้ไข ปัญหา กฎระเบียบมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง คุณภาพของข้อมูลที่ใช้ประกอบการวางแผน ความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของประชาชนต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นและความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาของคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผน

ชัยยุทธ รัตนปทุมวรณ (2544, หน้า 77-78) ได้ทำการศึกษาในเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดเวทีประชาคมและการนิเทศติดตามผล เป็นกระบวนการที่พัฒนาความรู้ การมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ดีขึ้นและให้ปัญหาของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ดีขึ้นและทำให้ปัญหาของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลลดน้อยลง และพบว่าความรู้การมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แบบมีส่วนร่วมดีขึ้นกว่าก่อนดำเนินกิจกรรมแทรกแซง สมเกียรติ พันธ์แสน (

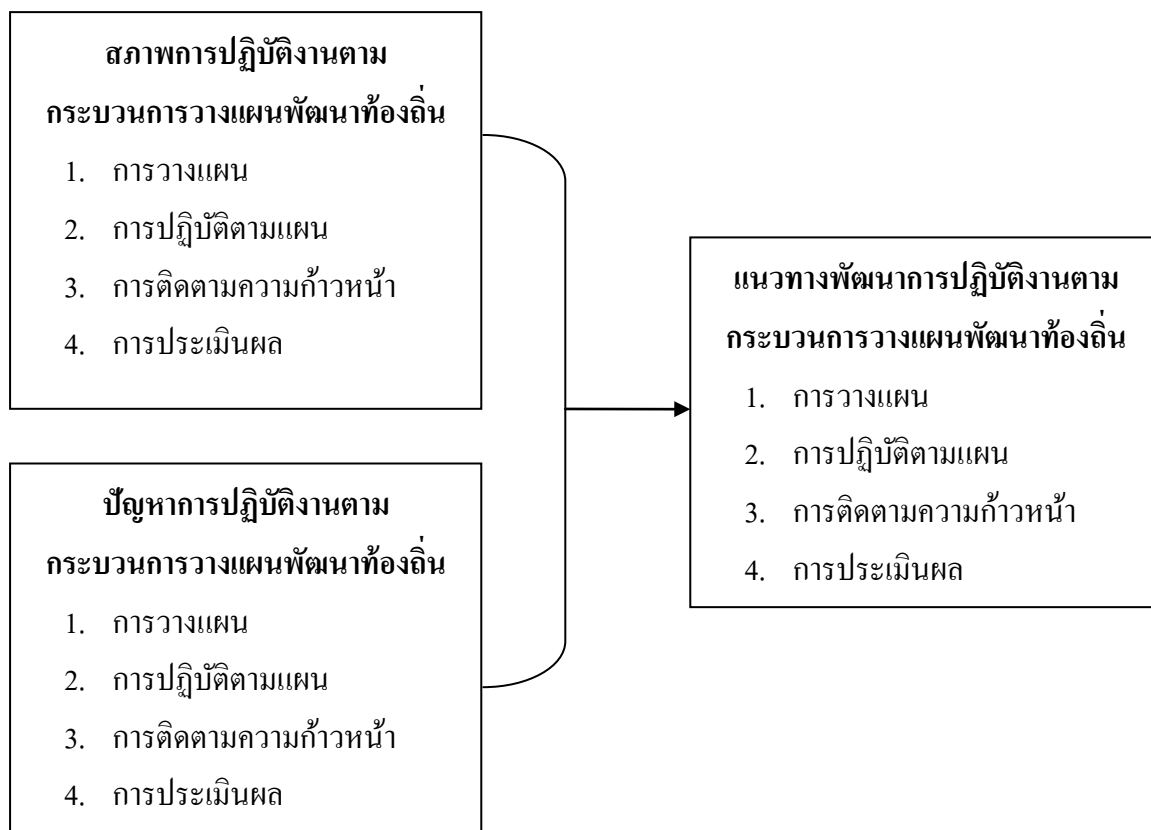
2539, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการวางแผนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนม่วงลาดวิทยาคาร ด้านการปฏิบัติ ปัญหาการปฏิบัติและวิธีการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติตามกระบวนการวางแผนใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการวางแผน ขั้นจัดทำแผน ขั้นปฏิบัติตามแผนและขั้นติดตามประเมินผล ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่ ผลการศึกษาพบว่า ขั้นเตรียมการวางแผน โรงเรียนมีการจัดองค์กรที่ชัดเจนสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ตลอดทั้งการปฏิบัติงานในปีที่ผ่านมา ขั้นจัดทำแผน โรงเรียนได้มอบให้บุคลากรทุกฝ่าย หมวดีวิชา งาน เป็นผู้พิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการและโครงการ โดยใช้ข้อมูลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา นโยบายโรงเรียน และผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่ผ่านมา แล้วดำเนินการเขียนงาน โครงการเสนอคณะกรรมการอำนวยการวางแผน พิจารณาความเหมาะสม เสนอเพื่อพิจารณาอนุมัติและจัดทำเป็นรูปเล่มเอกสาร ขั้นปฏิบัติตามแผน โรงเรียนได้จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อให้ผู้รับผิดชอบงาน / โครงการได้ทราบและขออนุญาตใช้เงินตามแผน โดยมีการควบคุมการใช้เงินให้เป็นไปตามแผน สามารถตรวจสอบได้ โรงเรียนจะมีการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อทราบ ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคและให้ความช่วยเหลือ ขั้นติดตามประเมินผล โรงเรียนแต่งตั้ง กรรมการประเมินผล 2 ระดับคือ ระดับโรงเรียนและระดับปฏิบัติ เพื่อติดตามความก้าวหน้า

ปัญหาอุปสรรค ผลสำเร็จของงาน / โครงการ โดยทำการประเมินผลเป็น 2 ระยะคือ ระหว่างดำเนินการและระยะหลังสิ้นสุดโครงการ ทำการรวบรวมผลการประเมินมาสรุปจำแนกตามฝ่ายจัดทำเอกสารรูปแบบเพื่อเผยแพร่ จากการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ส่วนหนึ่งเกิดจากการวางแผนบริหารโรงเรียนที่ดี มีการเตรียมการวางแผนตามสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียนสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยเหนือ มีการจัดทำแผนที่สอดคล้องกับงบประมาณ บุคลากรและสภาพโรงเรียน มีการปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจังและมีการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และเป็นข้อมูลในการวางแผนบริหารโรงเรียนต่อไป

สืบตำรวจโทชัชพงษ์ แสนอินทร์อำนาจ (2545, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดเลย จากการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพประสิทธิผลของกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบลของ อบต.ส่วนใหญ่อยู่ระดับปานกลาง สภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องในด้านความรู้ ความสามารถและความศรัทธาต่อประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยในการจัดการองค์กรมีการจัดครบทุกแห่ง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจากปัจจัยต่างๆ พบว่าปัจจัยในด้านความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนพัฒนาความสามารถในกระบวนการวางแผนพัฒนา และความศรัทธาต่อประชาชนในกระบวนการวางแผนพัฒนาของกรรมการบริหาร อบต.ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบล

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเอากรอบแนวคิดเรื่องกระบวนการวางแผนพัฒนา (กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง, 2540, หน้า 1-2) ซึ่งประกอบด้วยขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติตามแผน ขั้นติดตามความก้าวหน้า ขั้นประเมินผล มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย